

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Περιεχόμενα

Σημειώματα

Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗ

Παραταχτική παρομοίωση

ΜΙΧ. ΣΕΤΑΤΟΥ

Τα γλωσσικά λάθη και η αντιμετώπισή τους

Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πριν από τα νέα κυβερνητικά μέτρα για την παιδεία

JOHN SILBER

Ελληνική κληρονομιά και κρίση πολιτισμού
(Μετάφραση Μαρίας Θ. Μαυροπούλου)

ΔΙΑΜ. ΚΟΡΑΒΟΥ

Το ήθος και το πάθος
στον «Υπέρ του αδυνάτου» λόγο του Λυσία

ΧΡΥΣΑΣ ΜΑΝΩΛΙΑ

Έκφραση - έκθεση (τεύχος Β', σσ. 96-100)
Μια δοκιμή διδασκαλίας στην τάξη

ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΤΟΥΡΑΤΖΙΑΟΥ

Το «παιχνίδι» στο μάθημα της ξένης γλώσσας

•
Βιβλιοπαρουσίαση

63

ΑΝΟΙΞΗ 1991

7.3. Για να αποφευχθούν τα γλωσσικά λάθη και τα δυσάρεστα αποτελέσματά τους, χρειάζεται η συστηματική διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, δηλαδή η εμπέδωση της νόρμας (ΚΝΕ), με ιδιαίτερη έμφαση και εξάσκηση στα λόγια στοιχεία (λόγια κλίση και σύνταξη, σπάνιες δομές κτλ.) και στα επίπεδα γλώσσας (λειτουργική χρήση ποικίλων κλιμάκιων, γραπτός και προφορικός λόγος, ύφος κτλ.). Απαραίτητα βοηθήματα, σχολικά και εξωσχολικά, για την επίτευξη του σκοπού αυτού αποτελούν, εκτός από τα σχολικά εγχειρίδια (βιβλία για τη διδασκαλία της γλώσσας και ιδιαίτερων περιοχών της, π.χ. λεξιλογικές ασκήσεις κτλ., υπομνηματισμένα νεοελληνικά αναγνώσματα κτλ.), και λεξικά που περιλαμβάνουν όλες τις σημασιολογικές, πραγματολογικές και υφολογικές διακρίσεις με παραδείγματα χρήσεων. Ειδικότερα για τα λάθη, πολύ χρήσιμα θα ήταν εξειδικευμένα λεξικά, όπως π.χ. το Usage & Abuse του E. Partridge για τα αγγλικά (πρβ. και δημοσιεύματα του καθηγητή κ. Κριαρά).

Εξετάζοντας σχετικά με τις ανάγκες αυτές τη Νεοελληνική Γραμματική του Τριανταφυλλίδη και των συνεργατών του (έκδοση 1941, ανατύπωση 1988), παρατηρούμε ότι δεν αποτελεί μια απλή ρυθμιστική γραμματική, όπως κάποτε της καταμαρτυρούν μερικοί (βλ. 7.1), αλλά προσπαθεί να δώσει την πραγματική μορφή της ΚΝΕ κατά την εποχή που συντάσσονταν, με τη δυναμικότητά της, τις κοινωνιογλωσσικές, υφολογικές κ.ά. ποικιλίες της, που δίνονται συνήθως ως

πρόσθετες παρατηρήσεις και υποσημειώσεις (σε ελάχιστες περιπτώσεις οι εκτιμήσεις της γραμματικής διαφέρουν από τα σημερινά δεδομένα, π.χ. ατμόσφαιρα, εγκυκλοπαιδεία, λόγια επίθετα σε -ης/-ες. Αν συγκεντρώσει κανείς κατά κατηγορίες τις παρατηρήσεις αυτές, βλέπει να σχηματίζεται η εικόνα μιας (προδρομικής) γραμματικής ποικιλιών και λειτουργικών χρήσεών τους.

Κατηγορίες και περιπτώσεις (με παραπομπές στη σελίδα):

γλωσσικό αίσθημα: ζωντανές - ατονημένες καταλήξεις (110), συνηθισμένο (113), των περισσότερων Ελλήνων (125), νεότερο (163), όπως τις αισθάνεται ο σύγχρονος αναγνώστης (192)

γλωσσικά χαρακτηριστικά: τόνος φωνής για σωστό νόημα (302, 320), χρωματισμός φωνής δίνει νόημα (402), τόνος φράσης (299), με κάποια διαφορά σημασίας (189), κενά στην κλίση, που αναπληρώνονται με συνώνυμα ή περιφρασση (368), που - πως (πραγματικότερο - χαλαρότερη εξάρτηση, 396), δυσκολίες χωρισμού παραγώγων και συνθέτων (111-112), αναγνωστικές δυσκολίες (31, 34, 36, 41), αναγνωστικοί λόγοι (400)

επίπεδα γλώσσας (κώδικες, κλίμακες): κοινή (194), πιο κοινή/κοινότερη (189, 196), ο πιο κοινός (367), λιγότερο κοινοί (354), μη κοινά (74), κοινή χρήση (130), τάση κοινής (341), καθημερινή ομιλία (74, 230, 260, 272, 279), συνηθισμένη ομιλία (126), λαϊκά (104, 121, 132, 140, 143, 144, 150, 158, 161, 163, 217, 238, 245, 255, 296, 380, 409), λαϊκοί σχηματισμοί (165, 167, 181-3, 193, 207), λαϊκότερα (103, 122, 131, 158, 161, 255, 280, 291, 295), λαϊκότερη χρήση (374), λόγια (129, 137, 139-140, 144-6, 154, 155, 157-8, 160, 161, 163, 165, 166, 167, 170, 171-5, 181-3, 189, 190, 193, 199-200, 202, 204, 255, 272, 273, 275, 312, 342, 356, 366, 368, 387, 390, 396, 409), λογιότερη γλώσσα (396), διαφορές λόγων-δημοτικών-λαϊκών (86-7, 99, 100-3, 111-5), απαρχαιωμένα (134, 283, 312, 321, 337, 364, 391, 398, 400), αρχαϊκό (200-1), αρχαιότερο (280), αρχαία κλίση (256, 367), είδος γραφομένων (60), γραπτός λόγος (- προφορικός, 126, 230, 297, 395), συνηθισμένος γραπτός λόγος (191), επίσημη γλώσσα (132), επισημότερος λόγος (335), διοικητική γλώσσα (137, 191), γλώσσα παιδείας (137, 183), πρότυπη σχολική (191), γλώσσα σπιτιού (131, 335, 354, 379, 383, 395, 396), λογοτεχνική (75, 180-1, 192, 246, 251, 272, 290), σύγχρονοι συγγραφείς (325, 354, 376, 380), πεζογραφία (192, 351, 378), συνηθισμένη (76, 77, 325, 386), παλαιότερη (337), ορισμένοι σύγχρονοι συγγραφείς (337), αφήγηση (297, 396), διάλογος (75, 295, 387), ποιητική γλώσσα (76, 77, 79-80, 81, 89, 103, 143, 165, 180-1, 189, 192, 200-1, 211, 212, 241, 244, 245, 262, 295, 320, 325, 335, 340, 343, 348, 351-2, 364, 374, 377, 379, 381, 396, 398, εφτανησιώτικη 295, παλαιότερη 298), επιστημονικός λόγος (100, 272), συνθετότερος (376), κοινός (428), μελετών (51), εκκλησιαστι-

κά/χριστιανικά (103, 202, 219, 220, 277, 293, 425), φιλοσοφική γλώσσα (308), στρατιωτική (282), μαθηματικοί όροι (392), αρχαιολογικοί (409), ξενικά (207-8), ξενισμοί (177-8, 212), σιγανή προσεκτική ομιλία/απαγγελία (34), λεξιλόγιο (καθημερινής και αγροτικής ζωής 94-5, δημόσιες τουρκικές 94-5, ξένες ανώτερες έννοιες πολιτισμού κτλ. 97, καθιερωμένες 427)

κανόνες μεγαλύτερη ελευθερία (75), μη απόλυτοι (60), πιο κανονικό (190), ευκολότερο σήμερα στη νέα γλώσσα (221)

λάθη: 62, 154, 190, 197, στραβά 221, 322, άτοπο 53

πολυτυπία: διπλόλιπα (232, 257, 277, τουνά 237), διπλοκατάληκτα (235, 241, 244, 259-260), φωνητικά διπλόμορφα (258-9), διπλότυπα (266, 270), διπλοτυπίες (334, 335, 336, 353-4, 358, 366, 367, 386), διπλοσχημάτιστα (351-2), μερικά διπλορούνται (376), παράλληλα ρήματα (348-9), μπορεί να σχηματίζεται περιφραστικά και με το θετικό (271), λέγεται και (263), μη πάγια καθιερωμένη χρήση (382), έχουν την τάση να σχηματίζονται (238), ακαταστασία ορθογραφίας κτλ. (425), σημασία στίξης κατά εποχές, τυπογραφικές συνήθειες, ανθρώπους (ψυχική διάθεση, σκοπός, πολλές ακαθόριστες περιπτώσεις 53), ιδιωματικά/ιδιωματισμοί (131, 150, 195-7, 198, 208, 351, 354), επαρχιωτισμοί (195), μερικά μέρη της Ελλάδας (32, 71), σε πολλά μέρη της Ελλάδας (229, 288), διάφορες περιοχές της Ελλάδας (χωρίς να είναι καμιά τους κοινή 193, 194, 201), κατά τόπους συνηθίζονται (128), σε μερικές επαρχίες άγνωστη (229), μεγάλα κέντρα (194), βόρειες επαρχίες και Πόλη (325), νησιωτική Ελλάδα (322, 341), εφτανησιώτες συγγραφείς (320, ποίηση 295)

απόψεις, προτάσεις κτλ.: προτιμότεροι τύποι (367), κοινότερος τύπος ή που είναι δυνατό να προτιμηθεί (196), μπορεί να προτιμηθεί (367), είναι προτιμότερες οι γραφές (197, για την πεζογραφία 351), είναι καλύτερα να (215, 221, 307, 380, να αποφεύγουμε 285), καλό είναι να αποφεύγουμε (69, 75), περιττά (51, 316), μπορούμε να μεταχειριστούμε (217, 397), μπορεί (να φυλάγεται 82-3, να πάρει -ν 392), δεν είναι σωστό να (230, ανακατώνουμε χωρίς ανάγκη ξένες λέξεις 99), χωρίς ανάγκη λένε (πολλοί 391, μερικοί 392, μερικοί συγγραφείς 395), καταχρήσεις (56, 182, 192, ποιητικών 192, γενικής 230, κόμματος 176-7, ^{καταχρησμένοι} ^{συνήθειες} ~~X~~ αόριστου άρθρου 212, επισύρευση πολλών που 297), πρέπει/θα έπρεπε να (γράφεται 344, 351, να συντάσσεται 343), ορθογραφία (ενοποίηση 425, όχι πολυτονικό 71, όχι χωρίς λόγο πολλά κεφαλαία 215, σχολική πράξη 45), πρότυπη προφορά (25), χρήσιμη και απαραίτητη (-μασταν 325)

προτιμήσεις ομιλητών: μερικοί (52, 65, 281, 307, 320, 392, λένε 157, 389, αμφιβάλλουν ή μεταχειρίζονται στραβά 221, συγγραφείς 376, 378, 395, 396), πολλοί (35-6, 78, 194, συγγραφείς 396, σύγχρονοι συγγραφείς 325), όπως τις αισθάνεται ο σύγχρονος αναγνώστης (192), προσωπική κρίση και διάθεση (215)

στατιστική: συχνά (297, 311, 354, πιο συχνά 355, 378, 394, πολύ συχνά 390, λιγότερο συχνές 129, δεν είναι συχνές 386, συχνά απλοποιούμε 34, δεν πολυσυνηθίζεται 226, ατονημένες 134), συνήθως (65, 242), κάποτε (64, 65, 212, 253, 254, 271, 281, 284, 298, 354, 376, 382, 388), σπάνιος (244, 336, 356, 388, 394, χάνεται/λένε 82-3, 126, πιο σπάνια 126, 277, σπανιότερες 131, 271, 293, 335, 351, 356, 374, 397, πολύ σπάνια 268, σπανιότατη 336), τελευταίες δεκαετίες (217)

ύφος: λόγιοι ύφοι (298), ύφος γραπτής (191, 270), ζωντανή γλώσσα (320), εκφραστικός λόγος (- αλογοισιά 230, - λογιική αξία 60), έμφραση (289, 315), κάπως εντονότερο και καθαρότερο νόημα (- συχνά αδυνατισμένο 311, παρακείμενος β'-α'), μόνο μεταφορικά (260), ειρωνικά (301), ευγένεια (316, είναι πιο ευγενικό να 290), διακριτικότητα/μετριοφροσύνη (- πληθυντικός μεγαλοπρέπειας 316), συμπάθεια/λεπτότητα (316), δεν είναι ωραίο να (297), ευφωνία (352, ευφωνικό ν 184, 292, ευφωνικοί λόγοι 397, και ρυθμός 320), αποφυγή ασάφειας (320, σαφέστερη 230, μεγαλύτερη σαφήνεια 388), δύναμη αντίθεσης ή ασυμφωνίας (395), συσσώρευση (397)

φρασεολογία: στερεότυπες φράσεις (312, 368, 388, 390, 391), παροιμίες (77, 190-1), ιδιοτισμοί (197-201), ιστορικές φράσεις (388)

χρήση: κοινή χρήση (130), πλατύτερη (μερικοί συγγραφείς 378), σημερινή (390), μη πάγια καθιέρωση (382), υποκειμενική ελαστικότητα (60), ενικού - πληθυντικού (382).

Όπως φαίνεται από τον προηγούμενο πίνακα (που δεν είναι εξαντλητικός) η Γραμματική Τριανταφυλλίδη, χωρίς συστηματικό τρόπο (πρβ. ορολογία κτλ.), προσπαθεί να καταγράψει την ποικιλία των μορφών της ΚΝΕ και τη λειτουργική τους χρήση, με κλίμακες χαρακτηρισμών και αποδεκτότητας, συνδυασμούς παραμέτρων, προτιμήσεις ομιλητών και προτάσεις συντακτών.

7.4. Για την καλύτερη γνώση της μητρικής προτείνουν μερικοί την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας (παλαιότερα των κλασικών γλωσσών, αρχαίων ελληνικών και λατινικών, για τους Ευρωπαίους ή κάποιας σύγχρονης γλώσσας σήμερα). Η επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται στηρίζεται κυρίως στα αποτελέσματα της προσεκτικής και εντατικής μελέτης των λογοτεχνικών έργων της ξένης γραμματείας και της μεταφραστικής προσπάθειας για όσο το δυνατό ικανοποιητικότερη απόδοσή τους στη μητρική. Κατά τη διάρκεια αυτών των προσπαθειών ο μελετητής συνειδητοποιεί με αντιπαραθετική γλωσσολογική ανάλυση τις διαφορές των δύο γλωσσών, όχι μόνο στη γραμματική και συντακτική δομή αλλά και στα επίπεδα γλώσσας (αλλιώς η κατανόηση και η μετάφραση δεν είναι πλήρεις), και κατά συνέπεια γνωρίζει βαθμιαία πτυχές της μητρικής του γλώσσας, που δεν